

ELWIRA LASKOWSKA¹

SPRAWOZDANIE Z MIĘDZYNARODOWEJ KONFERENCJI ROLNICTWO I GOSPODARKA ŻYWNOŚCIOWA POLSKI W RAMACH UNII EUROPEJSKIEJ

Z okazji jubileuszu 80-lecia Profesora Zbigniewa Adamowskiego została zorganizowana przez Katedrę Ekonomiki Rolnictwa i Międzynarodowych Stosunków Gospodarczych SGGW międzynarodowa konferencja naukowa *Rolnictwo i gospodarka żywnościowa Polski w ramach Unii Europejskiej*, która odbyła się w dniu 24 listopada 2008 roku. Katedra już po raz piąty zorganizowała konferencję poświęconą tej problematyce, która jest przedmiotem zainteresowania nie tylko ośrodków naukowych, ale też instytucji państwowych i samorządowych. Zakres tytułowy konferencji został rozszerzony o ekonomiczne konsekwencje akcesji w 2004 roku dziesięciu i w 2007 następnym dwóch nowych członków Unii Europejskiej dla międzynarodowych stosunków gospodarczych w rolnictwie i gospodarce żywnościowej, w tym stosunków między gospodarką polską i gospodarką innych krajów. W obradach konferencji uczestniczyli pracownicy naukowcy reprezentujący krajowe i zagraniczne ośrodki naukowe, przedstawiciele Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi oraz Urzędu Marszałkowskiego Województwa Mazowieckiego.

Na konferencję zgłoszono 79 referatów, które jako zbiór recenzowanych artykułów zostały opublikowane w Zeszytach Naukowych Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego, Seria „Problemy Rolnictwa Światowego”. Wydane zostały trzy tomy, w tym dwa w języku polskim (XIX i XX) oraz jeden w języku angielskim (XVIII).

W ramach konferencji odbyła się sesja plenarna otwierająca, a następnie prowadzono obrady w pięciu równoległych sesjach tematycznych (w tym jednej an-

¹ Autorka jest pracownikiem naukowym Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie.

głożeń). Konferencję zakończono sesją plenarną, podsumowującą obrady w sesjach tematycznych.

W sesji plenarnej otwierającej konferencję, którą prowadził prof. Henryk Manteuffel Szoega, wystąpili patroni konferencji: w imieniu JM Rektora SGGW – prorektor prof. Wiesław Bielawski, przedstawiciel Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi – wiceminister Marian Zalewski, przedstawiciel Urzędu Marszałkowskiego Województwa Mazowieckiego – dyrektor Departamentu Rolnictwa i Modernizacji Wsi Radosław Rybicki, oraz dziekan Wydziału Nauk Ekonomicznych SGGW – prof. Bogdan Klepacki. W swoich wystąpieniach składali profesorowi Zbigniewowi Adamowskiemu wyrazy uznania dla dorobku naukowego i dydaktycznego oraz życzenia z okazji jubileuszu. Podkreślali wagę tematyki konferencji w aspekcie przydatności wyników badań naukowych w tworzeniu programów rozwoju rolnictwa oraz prowadzeniu polityki rolnej.

Referat plenarny *Profesor Zbigniew Adamowski, życie i twórczość (Jubileusz 80-lecia urodzin)* wygłosił dr hab. Stanisław Stańko. W swoim wystąpieniu przedstawił życiorys i bogaty dorobek zawodowy Jubilata, począwszy od zatrudnienia na Wydziale Rolniczym WSR w Poznaniu, poprzez pracę m.in. w Wyższej Szkole Nauk Społecznych, Komisji Planowania przy Radzie Ministrów, UMCS w Lublinie, aż do pracy na SGGW (od 1976 roku, do przejścia na emeryturę w 1999 roku). Wskazał na szerokie zainteresowania naukowe Profesora, obejmujące ekonomikę rolnictwa, ekonomikę, organizację i zarządzanie przedsiębiorstwami rolnymi oraz politykę agrarną. Podkreślił szczególnie ważny dla nauki dorobek publikacyjny Profesora, na który składa się ponad 250 prac, w tym: 7 książek, 26 rozpraw i studiów, ekspertyzy oraz wiele innych opracowań naukowych. Do najcenniejszych publikacji Profesora zalicza się podręcznik akademicki *Podstawy ekonomiki i organizacji przedsiębiorstw rolnych* (637 stron), który był pierwszym podręcznikiem tego przedmiotu wydanym po 1945 roku w Polsce i kilkakrotnie wznawianym. Publikacja ta, powszechnie znana i ceniona przez wszystkie ośrodki akademickie, stanowi podstawową pomoc dydaktyczną dla pracowników naukowych, studentów studiów rolniczych, ekonomiczno-rolniczych i ekonomicznych. Dr hab. Stańko podkreślił też szczególną rolę profesora Adamowskiego w wychowaniu i wykształceniu licznej kadry ekonomistów rolnych.

Po zakończeniu sesji plenarnej obrady były prowadzone w pięciu sesjach tematycznych, w których po prezentacji dokonanej przez autorów poszczególnych referatów uczestnicy podejmowali dyskusję w ramach poruszanej problematyki.

Pierwsza sesja, poświęcona tematowi *Polityka rolna i żywnościowa oraz czynnik ludzki w rolnictwie*, była prowadzona przez dr. hab. J. Krzyżanowskiego. Część referatów dotyczyła problematyki wsparcia polskiego rolnictwa środkami UE. Rola płatności bezpośrednich w systemie wsparcia gospodarstw rolnych, ze wskazaniem słabości tego systemu oraz możliwości jego usprawnienia, była tematem wystąpienia prof. A. Czyżewskiego. Wyniki badań przeprowadzone przez dr. A. Marcysiaka i współautorkę wykazały, że zarówno płatności bezpośrednie, jak i płatności dla obszarów o niekorzystnych warunkach gospodarowania (ONW) najsilniej oddziaływały na dochody rolników w przypadku gospo-

darstw o typie mieszanym. Dr E. Kiryluk-Dryjska, porównując sposób rozdziału środków Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich, opracowany na podstawie ocen rolników i ekspertów, z alokacją dokonaną przez MRiRW, stwierdziła istotne różnice. Zaproponowany przez autorkę model optymalizacyjny mógłby stać się narzędziem ułatwiającym rozwiązanie tego problemu. Problematykę kwotowania produkcji mleka w Polsce podjął dr P. Kasztelan. Wyniki przeprowadzonych badań pozwoliły na pozytywną ocenę wielkości przyznaných Polsce limitów produkcyjnych w latach 2004–2007 oraz wysunięcie tezy o braku istotnego znaczenia likwidacji systemu kwotowania produkcji mleka dla polskich rolników. Pozytywny wpływ wspólnej polityki rolnej, handlowej i strukturalnej UE na polski przemysł spożywczy na przykładzie sektorów wrażliwych przedstawił dr R. Mroczek, wskazując na wzrost wartości produkcji i eksportu, jak również liczby zakładów przetwórstwa rolno-spożywczego, posiadających uprawnienia eksportowe na wspólny rynek unijny. Przeprowadzona przez dr. T. Sobczyńskiego analiza wyników pięciu typów rolniczych gospodarstw z największej klasy wielkości ekonomicznej pod względem produktywności i dochodowości pracy, poziomu wsparcia mierzonego saldem dopłat i podatków oraz poziomu zrównoważenia rolno-środowiskowego wykazała, że instrumenty WPR stworzone dla wspierania gospodarstw rodzinnych nie przystają do przedsiębiorstw rolnych z krajów byłego bloku wschodniego. Kolejne dwa referaty dotyczyły problemu zróżnicowania regionalnego w polskim rolnictwie. Dr A. Mrówczyńska-Kamińska w swoim wystąpieniu przedstawiła tezę, że mimo iż po integracji z UE sytuacja polskiego rolnictwa w ujęciu sektorowym stabilizuje się, to w dalszym ciągu jest ono dość mocno zróżnicowane regionalnie. Dr A. Stolarska przedstawiła charakterystykę oraz zmiany wybranych wskaźników sytuacji społeczno-gospodarczej Polski w latach 2000–2007, wskazując na występowanie dużego zróżnicowania na poziomie województw, sygnalizując jednocześnie powody owego zróżnicowania oraz potrzebę wsparcia regionów najsłabszych. W zakresie problematyki obejmującej czynnik ludzki w rolnictwie dr E. Stawicka postawiła tezę, iż poziom kapitału ludzkiego jest elementem, który wpływa na zróżnicowanie wyników ekonomicznych w rolnictwie. Wśród rolników objętych badaniem (na terenie województwa mazowieckiego) reprezentujący wysoki poziom kapitału ludzkiego osiągnęli korzystniejsze wyniki ekonomiczne mierzone dochodem rolniczym, przychodami spoza gospodarstwa czy nadwyżką ekonomiczną.

Sesję drugą *Handel rolny i międzynarodowe stosunki gospodarcze* prowadzi: dr hab. E. Drabik i dr hab. S. Stańko. Większość prezentowanych referatów dotyczyła sytuacji na rynkach rolnych i obrotu produktami rolno-żywnościowymi w kontekście skutków integracji Polski z UE. Sytuację na rynku cukru w UE omówił dr A. Artyszak, wykazując, że główny cel reformy, polegający na zmniejszeniu produkcji cukru o 1/3, został osiągnięty, co może oznaczać dla Polski, że z eksportera zmieni się w importera cukru. Dr hab. L. Jabłońska, w imieniu swoim i współautorki, przedstawiła aktualny poziom jakości handlowej krajowych owoców (na przykładzie województwa lubelskiego), który odbiega od obowiązujących standardów UE, podkreślając, że powszechne przekona-

nie o dużej roli norm w podnoszeniu jakości nie znalazło odzwierciedlenia na badanym rynku. W drugim referacie zaprezentowanym przez autorkę podjęto problematykę wpływu integracji z UE na rozwój produkcji roślin ozdobnych w Polsce. Badania wykazały, iż pomimo systematycznego wzrostu importu produktów kwaciarskich do Polski nie okazał się on barierą w rozwoju produkcji krajowej. Problematyka funkcjonowania rynku świeżych owoców w Polsce była podjęta przez dr K. Rejman i współautorkę, które wykazały, że najbardziej popularnym kanałem zbytu owoców jest sprzedaż przez pośrednika, co wynika z niskiego stopnia integracji poziomej wśród producentów owoców i wymaga stymulowania rozwoju form współpracy między sadownikami. Dr hab. S. Stańko przedstawił tendencje zmian cen produktów rolnych i żywnościowych w Polsce w latach 1996–2008, wskazując na szybszy wzrost cen detalicznych niż cen surowców rolniczych. Możliwości zastosowania modeli równowagi cząstkowej w rolnictwie na przykładzie wykorzystania modelu AGMEMOD w prognozowaniu rynku trzody chlewnej i mięsa wieprzowego omówił dr M. Hamulczuk, przedstawiając jednocześnie wstępne wyniki projekcji do 2020 roku w zależności od kształtowania się kursu euro. Teoria aukcji była przedmiotem badań podjętych przez dr hab. E. Drabik. Autorka dowiodła na przykładzie aukcji koni arabskich Pride of Poland, że jest to typowa aukcja asymetryczna, w której przyjęte reguły wpływają na dochód z aukcji. Dr M. Idzik przedstawił wyniki badań nad zwyczajami nabywczymi polskich konsumentów, wykazując, że uległy one przeobrażeniom w kierunku standardów europejskich. Mgr M. Kruk, w imieniu swoim i współautora, zaprezentowała wyniki badań dotyczących warunków funkcjonowania i wyników ekonomicznych małych i średnich przedsiębiorstw zajmujących się handlem żywnością. Autorka pozytywnie oceniła sytuację badanych przedsiębiorstw w aspekcie zmian wynikających z integracji europejskiej. Problemy związane z tworzeniem rynku żywnościowych produktów tradycyjnych i regionalnych podjęła dr A. Sieczko, wskazując na ich przyczyny, wynikające ze słabej znajomości takich produktów wśród polskich konsumentów, jak również słabo rozwiniętego systemu dystrybucji. Wyniki badań przeprowadzonych przez dr hab. B. Kowrygo i mgr M. Kołodziejczyk wykazały, że tworzenie wspólnotowego rynku żywnościowego i dążenie do swobodnego przepływu towarów przyczyniły się do ograniczenia obligatoryjnych wymagań w zakresie podstawowych norm jakościowych środków spożywczych w Polsce. Ponadto wyniki kontroli urzędowych wskazują na niejednorodną interpretację zawartej w prawie krajowym definicji „środka spożywczego zafałszowanego”. Dr A. Rytko w swoim wystąpieniu wskazała na zwiększenie konkurencyjności polskich produktów rolno-spożywczych na rynku światowym w wyniku integracji naszego kraju z UE. Dr K. Pawlak, w imieniu swoim i współautorów, zaprezentowała możliwe scenariusze rozwoju handlu zagranicznego produktami mięsnymi w Polsce i Unii Europejskiej do 2015 roku, podkreślając, że nasilenie tendencji liberalizacyjnych w światowym handlu rolnym może prowadzić do utraty części rynku przez rolników i przetwórców z Polski i UE, a w rezultacie powodować zmniejszenie wartości eksportu i zwiększenie wartości importu produktów mięsnych. Prof. L. Borysowna Parfionowa podjęła w swoim wystąpieniu

problematykę handlu zagranicznego artykułami spożywczymi pomiędzy regionem jarosławskim i Polską, który charakteryzuje duża przewaga rosyjskiego eksportu nad importem, przy czym wartość eksportu do Polski wykazuje stabilną dynamikę wzrostu, natomiast mały udział importu świadczy o istnieniu niezrealizowanych możliwości we wzajemnych stosunkach gospodarczych. Wstąpienie Rosji do WTO może przyczynić się do rozwoju handlu z Polską.

Sesji trzeciej, której tematem były *Ekonomiczne aspekty produkcji rolniczej i przetwórstwa rolno*, przewodniczyła dr Maria Parlińska. W dużej części prezentowane referaty dotyczyły ekonomicznych uwarunkowań funkcjonowania gospodarstw rolnych w Polsce i UE. Dr J. Mikołajczyk, w imieniu swoim i współautora, omówił kluczowe czynniki dekapitalizacji majątku gospodarstw z terenu południowej Polski, do których zaliczył: wielkość obszarową gospodarstw, poziom produkcji towarowej, wiek i wykształcenie kierujących gospodarstwami. Problem upadku ekonomicznego gospodarstw na obszarach górskich i podgórskich był także tematem wystąpienia dr T. Wojewodzica. Dr J. Kisielińska przedstawiła cztery modele prognozowania upadłości ekonomicznej gospodarstw rolniczych, zbudowane na podstawie danych panelowych. Wyniki klasyfikacji dokonanej z ich pomocą były bardzo zbliżone, co oznacza, że zależności między zmienną reprezentującą klasę a cechami opisującymi obiekty są najprawdopodobniej liniowe. Dr E. Szymańska omówiła wyniki badań, które wykazały uzyskiwanie wyższego poziomu dochodów w gospodarstwach prowadzących chów trzody chlewnej w systemie zamkniętym niż w otwartym. System finansowania hodowli roślin w Polsce w okresie przed integracją i po integracji z UE przedstawił w swoim wystąpieniu dr L. Wicki. Dr Renata Marks-Bielska przedstawiła opinie rolników na temat dzierżawy nieruchomości rolnych, według których do wad dzierżawy należą: niepewność gospodarowania, słaba jakość i kultura rolna wydzierżawianych gruntów oraz brak w polskim ustawodawstwie przepisów odnoszących się bezpośrednio do dzierżawy. Tematem prezentacji mgr D. Gajowiaka była próba oceny sytuacji ekonomiczno-organizacyjnej spółdzielczych grup bankowych, stowarzyszonych w Unico. Wyniki analizy wielowymiarowej sytuacji produkcyjno-ekonomicznej gospodarstw rolnych krajów UE, przeprowadzonej z wykorzystaniem metody analizy skupień przez prof. W. Poczta i współautorów badań, wskazały na znaczące zróżnicowanie wyników zarówno produkcyjno-ekonomicznych, jak i finansowych tych gospodarstw. Przydatność wielowymiarowych metod statystycznych w analizie wyników ekonomiczno-produkcyjnych gospodarstw rolnych potwierdziły także wyniki badań zaprezentowanych przez dr R. Pietrzykowskiego, przy czym zaleca on poparcie wyników uzyskanych metodami statystycznymi wiedzą eksperta w danej dziedzinie. Przeprowadzona przez dr L. Błażejczyk-Majkę i dr. K. Maciejewskiego analiza wyposażenia w czynniki wytwórcze nowych regionów na tle regionów starej Unii Europejskiej wykazała, że regiony państw nowo przyjętych w wyniku rozszerzenia UE w 2004 roku, w tym również Polski, odznaczają się niskim poziomem wielkości ekonomicznej gospodarstwa, nieprzekraczającym 20 ESU. Zaprezentowane przez dr M. Kołodziejczak wyniki badań, dotyczących potencjału produkcyjnego oraz wskaźników społeczno-ekonomicznych

rolnictwa w Polsce i w Niemczech, potwierdziły duże zróżnicowanie regionalne w zakresie badanych cech zarówno rolnictwa polskiego, jak i niemieckiego. Kolejne referaty dotyczyły problematyki związanej z przetwórstwem rolnym. Determinanty i perspektywy rozwoju procesów integracyjnych rolnictwa z przemysłem spożywczym przedstawił dr R. Chorób. Dr J. Kaczorowska omówiła wpływ rozszerzenia Unii na działalność polskich przedsiębiorstw w obszarze rozwoju i opracowywania nowych produktów żywnościowych. Dr J. Kraciuk, referując problematykę koncentracji produkcji w polskim przemyśle spożywczym, wskazał na wyraźnie mniejszy stopień koncentracji przemysłu spożywczego w stosunku do całego przemysłu przetwórczego.

Sesja czwarta poświęcona była problematyce *Interakcji rolnictwa i środowiska naturalnego*. Przewodniczyła jej dr Joanna Kisielińska. Dr K. Brodzińska przedstawiła program rolnośrodowiskowy i jego zakres realizacji w aspekcie rozwoju rolnictwa i ochrony środowiska, podkreślając konieczność dostosowania pakietów programu do uwarunkowań przyrodniczych oraz stworzenia sprawnego systemu oceny, dzięki której programy te będą skutecznie monitorowane. Dr Urszula Motowidlak omówiła tendencje w rolnictwie ekologicznym w rozszerzonej UE, wskazując na rosnące znaczenie tego typu gospodarowania mimo dużego zróżnicowania wielkości powierzchni ekologicznych użytków rolnych oraz liczby gospodarstw ekologicznych w poszczególnych państwach członkowskich UE. Problematykę gospodarki odpadami komunalnymi na terenach wiejskich podjęła w swoim wystąpieniu dr A. Sobolewska. Wyniki przeprowadzonych badań na terenach wiejskich województwa podlaskiego wskazują na poprawę stanu gospodarki odpadami komunalnymi.

Sesję anglojęzyczną prowadził prof. Henryk Manteuffel Szoega. Tematyka referatu mgr A. Bezat dotyczyła zagadnienia traceability, czyli zdolności śledzenia pochodzenia produktów. Wyniki przeprowadzonych badań, w których autorka wykorzystwała opracowany przez siebie sposób oceny traceability, wykazały, że ponad połowa objętych badaniem rolników nie jest w stanie spełnić kryteriów traceability. Wpływ rozszerzenia UE na produkcję i dochody w rolnictwie krajów członkowskich był tematem podjętym przez dr. P. Kobusa. Przeprowadzone badania z wykorzystaniem liniowych modeli mieszanych wykazały różnice w wynikach produkcyjnych i ekonomicznych trzech grup członkowskich, tj. „starej” piętnastki, dziesięciu państw przyjętych w struktury unijne od 1 maja 2004 roku oraz grupy najnowszych członków, tj. Rumunii i Bułgarii. Dr hab. J. Krzyżanowski omówił aktualne i przyszłe aspekty wspólnej polityki rolnej oraz stanowisko polskiego rządu w kontekście nowego planu finansowego na lata 2007–2013. Autor przedstawił też analizę wpływu reformy wspólnej polityki rolnej z 2003 roku na najważniejsze rynki, tj. zbóż, cukru, owoców i warzyw, mleka i mięsa, oraz wskazał trzy podstawowe problemy, w których wyrażone jest stanowisko Polski: płatności bezpośrednie i zasada wzajemnej zgodności, promowanie odnawialnych źródeł energii, wsparcie dla stabilizacji rynków poprzez tzw. safety net oraz zarządzanie kryzysowe. Prof. H. Manteuffel Szoega przedstawił wyniki analizy efektywności różnych systemów ogrzewania domów wiejskich, m.in. gazem płynnym i ziemnym, ropą naftową, węglem opałowym,

słomą, drewnem, przy wykorzystaniu energii elektrycznej i pompami ciepła. Po uwzględnieniu kosztów pracy własnej właściciela domu i kosztu kapitału do najtańszych systemów ogrzewania zaliczono pompy ciepłe, a do najdroższych ogrzewanie ropą naftową, węglem opałowym i energią elektryczną. Tematem podjętym przez dr T. Miś była rola służb doradczych w realizowaniu rolno-środowiskowych programów na przykładzie województwa podkarpackiego. Wyniki badań wskazują na aktywność rolników w poszukiwaniu możliwości korzystania z funduszy i uczestniczenia w programach wspierających rolnictwo. Doradcy odgrywają istotną rolę w tym procesie, głównie przez organizowanie warsztatów edukacyjnych oraz pomoc w przygotowaniu wniosków i sporządzaniu business planów. Dr A. Zawajska przedstawiła zagadnienie podziału europejskich i krajowych funduszy wspierających rolnictwo i rozwój wsi między województwa, ze szczególnym uwzględnieniem województwa mazowieckiego. Wyniki badań wskazały na wysoki poziom wsparcia Mazowsza ze środków Programu Rozwoju Rolnictwa oraz Sektorowego Programu Operacyjnego *Modernizacja i restrukturyzacja rolnictwa i rozwoju wsi*, plasujący je na pierwszym lub drugim miejscu wśród 16 województw, w zależności od zastosowanego kryterium oceny. W końcowej części obrad prof. H. Manteuffel Szoega przedstawił tezy referatów nieobecnych autorów, w tym: Olgi Karpik, Valdy Bratka i Artursa Praulins, Ivo Osztrogonacz, Anny Sytchevnik i Ludmily Zmitrevich.